

על פרופ' זאב פלק

מאת

פנחס שיפמן*

בערב ראש השנה הסתלק לבית עולמו פרופ' זאב פלק, פרופסור בדימוס לדיני משפחה וירושה בפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית. פרופ' פלק מיזג כאישיותו תלמיד-חכם גדול, משפטן רחב-דעת והיסטוריון שמחקריו העשירים רכי-היקף וכתבתו מלאת חוזן, דומה שהוא היה הראשון באקדמיה בישראל שניגש לדיני המשפחה מתוך ראייה אוניברסלית, אשר איננה מסתפקת במחקרו של הרין הדתי-יהודי, או בשאלות של שיפוט ומשפט שהרבו להעסיק את הפסיקה. לכן, לא היה זה מפתיע שהוא היה האישי שייסד את האגודה הבינלאומית לדיני משפחה המקיפה כיום מאות חברים מכל רחבי תבל. אך גישתו האוניברסלית, לא פחות מאשר ידיעותיו ההיסטוריות וההלכתיות, חיזקו את עוצמת תביעותיו כלפי פנים, ואת דרישותיו התקיפות לתיקון הליקויים בדיני נישואין וגירושין, במיוחד באשר למעוכבות-גט ולפסולי-חיתון. מתוך פאתוס דתי, שאהבת אדם היתה חלק ממנו, הוא דרש מן הרבנים שלא להיות יראי-הוראה כי אם יראי ה' בלבד.

עוד לפני שלושים וחמש שנה, התריע פרופ' פלק על כך שאין הרבנים מתאמצים ללכת לצד הקולא בעניין פסולי החיתון השונים:

אם חייבים אנו לשמור על אחדות העם, ואפילו רבים ממנו חוטאים לתורה, אין דרך אחרת מאשר לבדוק מאשר לבדוק מחדש כל אותן ההלכות המכבידות במיוחד על חלק מהציבור. הפתרון של הפרדת הדת מהמדינה יתגקם בסופו של דבר בשניהם¹.

לפיכך, הציע דרכים הלכתיות להקל באיסור גרושה לכהן. הדברים שכתב כרקע להצעותיו האמורות נראים קולעים יפה למציאות דהיום: גם בין חסידי הציונות הדתית מורגשת אכזבה גדולה מהמציאות המדינית והחברתית בשנים אלה, ואכזבה זאת דוחפת רבים לקוטבויות... מרובים היום הדתיים המוכנים לתת גט כריתות למדינה ולהסתגר בגטו משלהם,

* פרופסור מן המניין, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים.

1 דעות כז (תשכ"ה) 35.

עד שהקצוות נפגשות בתביעה של הפרדת המדינה והדת... אין ברצוני לנגוע במשמעות תופעה זאת לעתידה של המדינה ולעם היהודי. אלא אציין רק כי היא תהווה אסון לדת היהודית כתורת־חיים וכדת בעלת רציפות היסטורית².

פרופ' פלק נולד בכרסלאו ב-1923, ועלה ארצה עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. לאחר חמש שנות לימוד בשיבת "חברון" בירושלים, והתחלת לימודים במשפט ובאוניברסיטה העברית, שירת בצה"ל בתקופת מלחמת העצמאות, ושב לאחר־מכן ללימודיו במדעי הרוח באוניברסיטה וללימודי־המשפט. לאחר שהוסמך כעורך־דין, מילא תפקידים שונים בחיי העיון והמעשה, וביניהם יועץ משפטי במשרד הסעד והפנים, והוראה במשפט עברי באוניברסיטת תל־אביב, לאחר שקודם לכן, בשנת 1959, אושרה עבודת הדוקטוראט שלו באוניברסיטה העברית, כהדרכתו של פרופ' יצחק בער המנוח, על "נישואין וגירושין – תיקונים בדיני המשפחה ביהדות אשכנז וצרפת". בשנת 1969 מונה זאב פלק לפרופסור־חבר לדיני משפחה וירושה באוניברסיטה העברית. מלבד פרסומיו הרבים במשפט הכללי, במשפט המקראי, והתלמודי, ביהדות וכהיסטוריה, התבלט פרופ' פלק כמי שלחם ללא־פשרות, ביושר ובאומץ, למען מה שהוא ראה כצורך החיוני של ההלכה להתמודד עם מציאות משתנה. וכיוון שראה בתורת ישראל תורת־חיים, לא היה מוכן להשלים עם כך שמורי ההלכה ירימו ידיים במאבק המתמיד למציאת פתרונות הלכתיים לבעיות הקשות שהמציאות מעמידה בפניהם, ובמיוחד בתחום האישות. וכך, למשל, הוא מגיב לדבריו של אחד הרכנים שהאשים אותו "בזריית תבוסתנות... במקום הסברה כנה וישרה" על נחיצותו של תוק נישואין וגירושין:

... עלי להודות שלא אוכל לקחת חלק בהסברה 'כנה וישרה' המגינה רק על המצב הקיים והמתעלמת מצרותיהם של ישראל. אינני גורס: 'נכון או לא נכון – זו ארצי'. לפני ההסברה אנו זקוקים למחשבה, ולמחשבה לזמן ארוך... קודם כל יש לעשות בדיק יסודי, לפני שאפשר להטיף לרחוקים או לכפות אותם...³

פרופ' פלק היה מודרך לפי הכלל ההלכתי ש "במקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב", ולכן לא נרתע ממאבק תקיף ואמיץ בחוסר המעש של המימסד הרבני. במאבק זה, ובשיח החברתי והרוחני בתחום זה, היה לקולו הצלול של פרופ' פלק תרומה חשובה ונכבדה. יהי זכרו ברוך.

2 ש.פ.

3 ד' פלק "מענה רב" דעות כט (תשכ"ה) 207.